

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.2.45>

ВИДИ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Сергій Чванкін

*кандидат юридичних наук, доцент,
голова Асоціації слідчих суддів України,
голова Київського районного суду м. Одеси (Одеса, Україна)
ORCID ID: 0000-0002-9800-854X*

Анотація. У науковій статті охарактеризовано види електронних доказів, закріплені у цивільному процесуальному законодавстві. Розкрито зміст електронного документа як вид електронного доказу. Досліджено питання віднесення вебсайту та вебсторінок до доказів у цивільному процесі. Охарактеризовано електронне повідомлення як вид електронного доказу, висвітлені теоретичні та практичні аспекти визнання його як допустимого доказу під час здійснення судочинства у цивільній справі. Розкрито зміст метаданих та баз даних як самостійний різновид електронного доказу, визначено їх значення в процесі доказування. Здійснено класифікацію електронних доказів за джерелом їх отримання, за формою вираження (відтворення) доказової інформації, яка може бути сприйнята людиною, та за характером змісту електронних доказів. Проаналізовано значення класифікації електронних доказів для встановлення процесуальних особливостей їх збирання, дослідження та оцінки.

Ключові слова: правосуддя, цивільне судочинство, класифікація електронних доказів, електронні документи, електронні повідомлення, метадані.

TYPES OF ELECTRONIC EVIDENCE IN CIVIL PROCEDURE

Sergiy Chvankin

*Doctor of Philosophy, Associate Professor,
Chairman of the Association of Investigating Judges of Ukraine,
Chairman of the Kyiv District Court of Odesa (Odesa, Ukraine)
ORCID ID: 0000-0002-9800-854X*

Abstract. The scientific article describes the types of electronic evidence enshrined in civil procedural law. The content of an electronic document as a type of electronic proof is revealed. The issue of classifying a website and webpages as evidence in civil proceedings has been studied. The electronic message is characterized as a type of electronic evidence, the theoretical and practical aspects of its recognition as admissible evidence in civil proceedings are highlighted. The content of metadata and databases as an independent type of electronic evidence is revealed, and their significance in the process of proof is determined. The classification of electronic evidence according to the source of their receipt, the form of expression (reproduction) of evidentiary information that can be perceived by a person, and the nature of the content of electronic evidence. The significance of the classification of electronic evidence for establishing the procedural features of their collection, research and evaluation is analyzed.

Key words: justice, civil judicial proceedings, classification of electronic evidence, electronic documents, electronic messages, metadata.

RODZAJE DOWODÓW ELEKTRONICZNYCH W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

Serhii Chvankin

*kandydat nauk prawnych, docent,
prezes Kijowskiego Sądu Rejonowego m. Odessa,
przewodniczący Stowarzyszenia Sędziów Śledczych Ukrainy (Odessa, Ukraina)
ORCID ID: 0000-0002-9800-854X*

Adnotacja. W artykule naukowym scharakteryzowano rodzaje dowodów elektronicznych zapisanych w prawie postępowania cywilnego. Ujawniono treść dokumentu elektronicznego jako rodzaj dowodu elektronicznego. Zbadano kwestie przypisania serwisu internetowego i stron internetowych do dowodów w postępowaniu cywilnym. Scharakteryzowano komunikację elektroniczną jako rodzaj dowodu elektronicznego, podkreślono teoretyczne i praktyczne aspekty uznania jej za dopuszczalny dowód w postępowaniu cywilnym. Ujawniono zawartość metadanych i baz danych jako niezależną odmianę dowodu elektronicznego, określono także ich znaczenie w postępowaniu dowodowym. Dokonano klasyfikacji dowodów elektronicznych według źródła ich otrzymania, formy wyrażenia (odtworzenia) informacji dowodowych, które mogą być postrzegane przez osobę, oraz charakteru treści dowodów elektronicznych. Przeanalizowano wartości klasyfikacji dowodów elektronicznych w celu ustalenia cech proceduralnych ich gromadzenia, badania i oceny.

Słowa kluczowe: wymiar sprawiedliwości, postępowanie cywilne, klasyfikacja dowodów elektronicznych, dokumenty elektroniczne, komunikacja elektroniczna, metadane.

Вступ. Питання класифікації електронних доказів є малодослідженим у юридичній науці. Класифікація допомагає впорядкувати систему правових явищ, поділивши їх на групи за певними ознаками. У результаті наукове дослідження такого явища набуває більш системного характеру.

Невпинний розвиток інформаційних технологій спричиняє виникнення різних видів електронних доказів. Тому доволі актуальною є проблема зведення усього розмаїття електронних доказів у єдину систему для їх подальшого вивчення та аналізу, зокрема, для встановлення процесуальних особливостей збирання, дослідження та оцінки окремих видів електронних доказів. Проблематикою класифікації електронних доказів опікувались такі науковці, як: О. Боннер, Н. Голубєва, С. Гонгало, О. Гусєв, К. Дрогозюк, А. Каламайко, М. Мітрофанова, А. Найченко, Ю. Павлова, І. Решетнікова, М. Треушніков, Д. Цехан та ін. Утім питання класифікації електронних доказів у цивільному судочинстві потребує подальших наукових досліджень.

Метою цієї статті є встановлення особливостей окремих видів електронних доказів та здійснення їх класифікації за різними критеріями, що сприяють встановленню процесуальних особливостей збирання, дослідження та оцінки електронних доказів, чим і зумовлюються завдання статті.

Виклад основного матеріалу. У нормах цивільного процесуального законодавства України відсутня класифікація електронних доказів. Законодавець обмежився звичайним закріпленням їх невичерпного переліку. Так, у ч. 1 ст. 100 ЦПК названі такі види електронних доказів:

- електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо);
- вебсайти (сторінки);
- текстові, мультимедійні та голосові повідомлення;
- метадані;
- бази даних;
- інші дані в електронній формі (Цивільний процесуальний кодекс України, 2004).

Як видається, у наведеному переліку видів електронних доказів відсутня якась система або критерії поділу на види. Можна цілком погодитись із О. Гусєвим, який правильно відзначив, що «такий перелік не є класифікацією, оскільки охоплює не лише види даних, але й форми їх об'єктивації, види носіїв та джерела цифрової інформації. Головною метою цього переліку, як справедливо зазначив дослідник, є орієнтування суб'єктів судового процесу щодо того, які фактичні дані в електронній (цифровій) формі можуть бути визнані електронними доказами в суді та де їх слід шукати» (Гусєв, 2018: 19). Утім відсутність єдиного критерію поділу на види не зменшує важливості такого законодавчого переліку для теорії та практики цивільного процесу.

Найбільш нормативно урегульованим видом електронних доказів серед названих у ст. 100 ЦПК є електронні документи. Відповідно до ст. 5 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851-IV «електронний документ – це документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа» (Про електронні документи та електронний документообіг, 2003). Невід'ємним складником поняття «електронний документ» є категорія «документ». При цьому документ – це матеріальний носій, що містить інформацію, основними функціями якого є її збереження та передавання у часі та просторі (Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ (Про інформацію, 1992)). Майже ідентичне визначення міститься й у п. 3.3 ДСТУ 2732:2004 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять».

Сутнісною ознакою електронного документа є наявність у ньому обов'язкових реквізитів. Перелік обов'язкових реквізитів для різних електронних документів може відрізнятись. Однак судячи зі змісту ст. 6 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851-IV, обов'язковим реквізитом будь-якого електронного документа є електронний підпис, адже відповідно до ч. 2 ст. 6 вказаного Закону «накладанням електронного підпису завершується створення електронного документа» (Про електронні документи та електронний документообіг, 2003).

Найбільш доступною для ознайомлення широкого кола осіб та різноплановою за змістом є інформація, що міститься на різних вебсайтах (сторінках) Інтернету. Тому не дивно, що частка такої інформації серед доказового матеріалу в цивільних справах постійно збільшується.

Вебсайт – це сукупність програмних засобів, розміщених за унікальною адресою в обчислювальній мережі, у тому числі в Інтернеті, разом з інформаційними ресурсами, що перебувають у розпорядженні певних суб'єктів і забезпечують доступ юридичних та фізичних осіб до цих інформаційних ресурсів та інших інформаційних послуг через обчислювальну мережу (п. 3 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про електронні довірчі послуги» (Про електронні довірчі послуги, 2017)). Вебсайт може об'єднувати кілька вебсторінок. Саме окремі вебсторінки, як правило, містять необхідну доказову інформацію, а тому використовуються як доказ у цивільному процесі. Хоча й увесь вебсайт може слугувати доказом, зокрема, у випадках, якщо програмне забезпечення цього сайту, його візуальне оформлення є об'єктом права інтелектуальної власності, що потребує судового захисту, або створення чи обслуговування вебсайту було предметом договору, з якого в подальшому виник судовий спір. Так, саме існування вебсайту може слугувати доказом виконання умов договору щодо його створення.

Електронне повідомлення – це інформація, передана або отримана користувачем інформаційно-телекомунікаційної мережі (ст. 2 Угоди про співробітництво держав-учасниць СНД у створенні, використанні та розвитку міждержавної мережі інформаційно-маркетингових центрів для просування товарів і послуг на національні ринки від 21.05.2010 р.) (Угода про співробітництво держав-учасниць СНД у створенні, вико-

ристанні та розвитку міждержавної мережі інформаційно-маркетингових центрів для просування товарів і послуг на національні ринки, 2016). Будь-яке електронне повідомлення є засобом спілкування індивідів. Спілкування завжди означає обмін інформацією, і якщо така інформація стосується обставин цивільної справи, вона може бути використана в процесі судового доказування.

Важливо, що в тексті процесуального закону текстові, мультимедійні та голосові повідомлення виокремлені як самостійний вид електронних доказів, адже їх відмінність від електронних документів не є очевидною. Наприклад, О. Писаренко наполягає на тому, що переписка по електронній пошті чи інших месенджерах може використовуватись як належний доказ у суді лише якщо вона є електронним документом, тобто скріплена електронним підписом (Писаренко). Адже, як видається з наведених вище положень Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 р. № 851-IV, електронні дані можуть вважатись електронним документом лише за наявності обов'язкових реквізитів документа, серед яких неодмінно – електронний підпис. Утім такий підхід є доволі спірним з огляду на таке.

Наскільки часто, обмінюючись електронними повідомленнями, відправники скріплюють їх електронними підписами? Навіть у офіційному електронному спілкуванні таке відбувається не завжди, а у приватному – практично ніколи. При цьому навіть якщо файл з електронним листуванням подається до суду скріплений електронним підписом, то в такому разі йдеться лише про надання до суду належним чином завіреної електронної копії електронного доказу (ч. 2 ст. 100 ЦПК), оригінал якого все одно не має електронного підпису. Тому обмежувальне тлумачення положень ст. 100 ЦПК, відповідно до якого як належний та допустимий доказ може розглядатись лише електронне повідомлення, скріплене електронним підписом, практично не дозволяє використання в процесі судового доказування більшості електронних повідомлень.

Тому більш правильно видається точка зору Н. Мисник, яка вважає, що суди не мають підстав ігнорувати електронні листи, не посвідчені електронним підписом (Мисник, 2019). Так, виходячи з того факту, що у ч. 1 ст. 100 ЦПК текстові, мультимедійні та голосові повідомлення названі як окремі від електронних документів, електронний доказ, слід констатувати, що електронне повідомлення не може бути визнане недопустимим доказом лише на тій підставі, що його оригінал не скріплений електронним підписом. Якщо оригінал електронного повідомлення скріплений електронним підписом, то його необхідно розглядати саме як електронний документ, який слугує прямим доказом факту направлення конкретною особою відповідного повідомлення адресату, а також слугувати підтвердженням змісту такого повідомлення. Якщо ж електронне повідомлення не скріплене електронним підписом, то воно може слугувати непрямим доказом зазначених вище обставин, оскільки дає змогу лише припустити їх існування і потребує додаткових зусиль для встановлення адресанта (якщо особа заперечує факт направлення саме нею цього повідомлення) за допомогою інших судових доказів. Наприклад, Солом'янський районний суд м. Києва прийняв до уваги як доказ на підтвердження обставин справи електронну переписку між сторонами спору у програмному забезпеченні Skure. Суд зазначив, що представник позивача посилався, що відповідно до вказаної переписки не можна ідентифікувати осіб такої переписки та те, що вона позивача взагалі не стосується. Однак у цій переписці вказуються дані позивача, зокрема його номер телефону, що відповідає його контактному номеру телефону (Рішення Солом'янського районного суду м. Києва, 2019).

В іншій справі судом було прийнято до уваги як електронний доказ електронну переписку в групі месенджера Viber. При цьому автора електронного повідомлення було встановлено за фотографією у профайлі та на основі показань свідків (Рішення Малиновського районного суду м. Одеси, 2019).

Таким чином, наявність електронного підпису на електронному повідомленні лише збільшує його доказову силу, а не є умовою допустимості електронного повідомлення як доказу в суді.

Метадані у нормах чинного законодавства визначаються як дані, що описують контекст, зміст, структуру електронного документа і процес управління ними у часі як дані про інформаційні об'єкти та їх окремі структури, що є складниками формату даних електронного документообігу, а також процеси, які відбуваються над цими інформаційними об'єктами (п. 2 Розділу I Наказу Державного агентства з питань електронного урядування України від 07 вересня 2018 року № 60 «Про затвердження Вимог до форматів даних електронного документообігу в органах державної влади») (Про затвердження Вимог до форматів даних електронного документообігу в органах державної влади, 2018).

У науковій літературі метадані зазвичай визначають як дані про дані, які описують їх склад і структуру, формат подання, методи доступу і потрібні для цього повноваження користувачів, місце збереження, їх семантику, джерело, володільця тощо (Лумпова, 2005: 76).

Метадані поділяють на введені користувачем та системні. Зміст перших формується користувачем у разі утворення електронного документа, другі є реакцією операційної системи або програми на маніпуляції з файлом. Також виділяють відкриті (видимі) та приховані метадані. Наприклад, видимі метадані електронного поштового повідомлення – це вказівка на особу, якій воно направлено, від якого воно надійшло, вказівка на осіб, яким були направлені копії повідомлення, дата відправлення, поле теми тощо. Приховані метадані будуть включати в себе шлях, який лист пройшов у мережі Інтернет (вказівка на кілька серверів), а також IP-адресу, з якої лист було надіслано (Гребельский, 2015).

Так, метадані файлів електронних фотознімків містять інформацію про час, коли вони були зроблені. Якщо у сторін спору виникнуть підозри, що у метадані було здійснено втручання та вони були змінені, то таке питання може бути передане на розгляд експерта. Наприклад, Дарницьким районним судом м. Києва у справі за позовом про стягнення з відповідача боргу за договорами позики та 3% річних було прийнято

як доказ цифрові фотознімки, на яких було зафіксовано тілесні ушкодження, адже відповідачем стверджувалося, що боргова розписка була складена під тиском після застосування фізичної сили до нього. Судом за змістом висновку експертного комп'ютерно-технічного дослідження було встановлено конкретну дату і час, коли файли цифрових фотознімків були зафіксовані камерою певної моделі згідно з показами годинника реального часу цифрової фотокамери, зафіксованих у метаданих цих файлів під час їхньої фіксації. Експерт підтвердив, що файли цифрових фотознімків після первинної їх фіксації жодним змінам, зокрема монтажу, не піддавались (Рішення Дарницького районного суду м. Києва, 2015).

У нормах чинного законодавства закріплено кілька визначень поняття «база даних». Так, база даних (компіляція даних) – це сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації в довільній формі, у тому числі електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів (ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ (Про авторське право і суміжні права, 1993), ст. 2 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 23.03.2000 р. № 1587-ІІІ) (Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, 2000). За іншим нормативним визначенням база даних – це сукупність взаємопов'язаних даних, організованих згідно зі схемою бази даних так, щоб з ними міг працювати користувач (п. 2 Інструкції про порядок використання і застосування типових форм первинного обліку науково-інформаційної діяльності, затверджена наказом Державного комітету статистики України та Міністерства України у справах науки і технологій від 07.08.1998 р. № 272/219) (Про затвердження типових форм первинного обліку науково-інформаційної діяльності та Інструкції про порядок використання і застосування типових форм первинного обліку науково-інформаційної діяльності, 1998).

Науковці визначають базу даних як організовану відповідно до певних правил і збережену в пам'яті комп'ютера сукупність логічно пов'язаних даних, що відображають стан об'єктів у певній предметній сфері і використовуювану для забезпечення інформаційних потреб користувачів та називають такі ознаки баз даних: 1) дані зберігаються і обробляються в комп'ютерній системі; 2) дані логічно пов'язані і структуровані з метою забезпечення можливості їх ефективного пошуку і обробки в системі. Структурованість передбачає чітке виділення складових елементів і зв'язків між ними, типізацію елементів і зв'язків, для яких має місце певна семантика і допустимі операції; 3) база даних включає схему опису логічної структури бази даних у формальному вигляді (Петров, Тихов, Яковлев, 2015: 4–5).

По суті, будь-який державний реєстр – це база даних, з якої суд може отримати важливу інформацію про обставини цивільної справи. Наприклад, у цивільній справі за позовом про зняття арешту з майна Київським районним судом м. Одеси була прийнята до уваги доказова інформація з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Реєстру власності на нерухоме майно, Державного реєстру іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна (Рішення Київського районного суду м. Одеси, 2020).

Відсутність у нормах чинного цивільного процесуального законодавства України конкретного критерію (критеріїв) класифікації електронних доказів породила появу різних підходів до такої класифікації в юридичній науці. Наприклад, в юридичній літературі запропоновано класифікувати електронні докази за порядком їх формування на електронні докази, створені оператором (користувачем) технічного пристрою, та електронні докази, створені комп'ютерною системою (Глащенко, 2012: 29; Каламайко, 2016: 45; Гусев, 2018: 19; Шелегов, Шелегов, 2019: 66). Важливим також є наведений у науковій літературі поділ електронних доказів за ступенем доступу до електронної інформації, що у них міститься. За цим критерієм виділяють електронні докази, які містять відкриті та захищені дані (Глащенко, 2012: 30).

Утім наведені класифікації не дають можливості встановити процесуальні особливості збирання, дослідження та оцінки окремих видів електронних доказів.

У Керівних принципах стосовно використання електронних доказів у цивільному та адміністративному судочинстві (прийнятих Комітетом міністрів Ради Європи на 1335-му засіданні постійних представників міністрів 30.01.2019 р.) зазначається, що електронний доказ означає будь-який доказ, отриманий на основі даних, що містяться на будь-якому пристрої або створених ним, при цьому функціонування такого пристрою залежить від програмного забезпечення або даних, що зберігаються або передані за допомогою комп'ютерної системи або мережі.

Грунтуючись на вищенаведеному визначенні, за джерелом отримання електронні докази можна поділити на такі групи:

- 1) електронні докази, що містять дані, отримані безпосередньо з технічного пристрою, на якому вони зберігаються (стаціонарного або портативного);
- 2) електронні докази, що містять дані, отримані з електронної мережі, зокрема, з Інтернету.

Джерело отримання електронного доказу зумовлює особливості його подання до суду та дослідження. Так, електронний доказ (наприклад, звуко- чи відеозапис), який знаходиться на портативному носії, легко може бути наданий до суду в оригіналі разом з пристроєм, на якому він був створений та збережений. Аналогічну дію дещо складніше зробити з електронним доказом, який знаходиться на персональному комп'ютері та значно складніше – у разі зберігання електронної інформації з використанням хмарних технологій або знаходження її в мережі Інтернет. Якщо ж певний електронний продукт створено з використанням технології Blockchain або іншої аналогічної технології, надати до суду оригінал електронного доказу практично

неможливо. В таких випадках закон передбачає можливість використання процедури огляду електронного доказу за місцем знаходження (ст. 85 ЦПК), яка здебільшого є недоцільною у разі, якщо електронний доказ знаходиться на звичайному персональному комп'ютері та безпідставною – якщо електронний доказ знаходиться на мобільному технічному пристрої.

Залежно від технології, яка була використана під час створення, передачі та збереження електронних даних, електронні докази варто поділяти на цифрові докази та аналогові докази.

Будь-який цифровий доказ у первісному вигляді являє собою двійковий код. Однак такий код за допомогою технічного пристрою та програмного забезпечення може бути інтерпретований у форму, яку може сприймати людина. В юридичній літературі загалом правильно відзначається, що способів відтворення електронних даних може бути рівно стільки, скільки в людини існує органів чуття, за допомогою яких вона може розпізнавати інформацію, а тому за способом виведення електронні докази можна поділяти на: 1) візуальні; 2) звукові; 3) тактильні; 4) нюхові; 5) смакові та 6) змішані (Гусев, 2018: 19).

Утім все ж варто уточнити, що, незважаючи на те, що сучасні технічні пристрої насправді здатні відтворювати інформацію різними способами, використовуючи такі сенсорні форми сприйняття людиною інформації, як нюхову або тактильну чи навіть смакову, все-таки виникнення необхідності їх використання в процесі судового доказування видається малоімовірним. Тому, ґрунтуючись на наявній судовій практиці, залежно від форми вираження (відтворення) доказової інформації, яка може бути сприйнята людиною, електронні докази варто поділяти на такі види:

1) електронні докази, які відтворюються у візуальну форму сприйняття доказової інформації (вона може включати текстові, графічні, фотографічні зображення, відеоряд тощо);

2) електронні докази, які відтворюються у звукову форму сприйняття доказової інформації (звукозаписи);

3) електронні докази, які відтворюються у комбіновану форму сприйняття доказової інформації (наприклад, відеоряд, який супроводжується звукозаписом).

Належність конкретного електронного доказу до того чи іншого виду в цій класифікації впливає на спосіб сприйняття доказової інформації суб'єктами цивільного процесу, а отже, й на процесуальний порядок дослідження цього доказу в судовому засіданні.

Положення ч. 1 ст. 238 ЦПК дають підстави для поділу електронних доказів за характером їх змісту на офіційні та приватні. І хоча у вказаній статті йдеться лише про звуко- та відеозаписи, такий поділ може стосуватись будь-яких електронних доказів, особливо електронних повідомлень. Такий поділ має велике значення для визначення критеріїв їх допустимості для використання в судовому процесі та порядку дослідження в судовому засіданні.

Висновки. Таким чином, не претендуючи на остаточне вирішення проблеми класифікації електронних доказів у цивільному судочинстві, можна констатувати, що велике значення для встановлення та більш глибокого аналізу особливостей процесуального порядку збирання, дослідження та оцінки окремих видів електронних доказів має їх класифікація за такими критеріями:

1. За джерелом отримання електронні докази поділяються на такі види: 1) електронні докази, що містять дані, отримані безпосередньо з технічного пристрою, на якому вони зберігаються (стаціонарного або портативного); 2) електронні докази, що містять дані, отримані з електронної мережі, зокрема, мережі Інтернет.

2. За формою вираження (відтворення) доказової інформації, яка може бути сприйнята людиною, електронні докази поділяються на такі види: 1) електронні докази, які відтворюються у візуальну форму сприйняття доказової інформації; 2) електронні докази, які відтворюються у звукову форму сприйняття доказової інформації; 3) електронні докази, які відтворюються у комбіновану форму сприйняття доказової інформації.

3. За характером змісту електронні докази поділяються на такі види: 1) офіційні; 2) приватні.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
2. Гусев О. Класифікація електронних доказів у цивільному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 18–22.
3. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.
4. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
5. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 45. Ст. 400.
6. Угода про співробітництво держав-учасниць СНД у створенні, використанні та розвитку міждержавної мережі інформаційно-маркетингових центрів для просування товарів і послуг на національні ринки від 21.05.2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_m68#Text.
7. Писаренко А. Фіксація содержания веб-страницы для суда. Электронные доказательства в суде. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/189715_fiksatsiya-soderzhaniya-veb-stranitsy-dlya-suda-elektronnye-dokazatelstva-v-sude
8. Мисник Н. Електронні докази в суді: вирішення проблем доказування чи поле для фальсифікацій. *Юридична газета*. 2019. № 19 (673). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/elektronni-dokazi-v-sudivirishennya-problem-dokazuvannya-chi-pole-dlya-falsifikacij.html>.
9. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 13 березня 2019 року у справі № 760/31110/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80519277>.

10. Рішення Малиновського районного суду м. Одеси від 28 листопада 2019 року у справі № 521/3493/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86095944>.
11. Про затвердження Вимог до форматів даних електронного документообігу в органах державної влади : Наказ Державного агентства з питань електронного урядування України від 07 вересня 2018 року № 60. *Офіційний вісник України*. 2018. № 96. Ст. 3191.
12. Лумпова Т.І. Сучасна ідеологія представлення метаданих в інтегрованих статистичних інформаційних системах. *Науковий вісник ДАСОА*. 2005. № 1. С. 76–85.
13. Гребельский А. Электронные доказательства в международном коммерческом арбитраже. *Закон*. 2015. № 10. С. 59–70. URL: https://gplaw.ru/pub/elektronnye-dokazatelstva-v-mezhdunarodnom-kommercheskom-arbitrazhe/#_ftnref19.
14. Рішення Дарницького районного суду м. Києва від 28.10.2015 р. у справі № 752/6029/14. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53305781>.
15. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64.
16. Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних : Закон України від 23.03.2000 р. № 1587-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 24. Ст. 183.
17. Про затвердження типових форм первинного обліку науково-інформаційної діяльності та Інструкції про порядок використання і застосування типових форм первинного обліку науково-інформаційної діяльності : наказ Державного комітету статистики України та Міністерства України у справах науки і технологій від 07.08.1998 р. № 272/219. *Офіційний вісник України*. 1998. № 46. Ст. 1705.
18. Петров Г.А., Тихов С.В., Яковлев В.П. Базы данных : учебное пособие. Санкт-Петербург : СПбГТУ РП, 2015. 74 с.
19. Рішення Київського районного суду м. Одеси від 30.03.2020 року у справі № 947/3305/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88513732>.
20. Глащенко А.С. Понятие и классификация электронных документов. *Вопросы экономики и права*. 2012. № 9. С. 28–31.
21. Каламайко А.Ю. Електронні засоби доказування в цивільному процесі : дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 242 с.
22. Шелегов Ю.В., Шелегов В.Г. К вопросу о классификации электронных (цифровых) доказательств. *Криминалистика: вчера, сегодня, завтра* : сборник научных трудов. Иркутск : ВСИ МВД России, 2019. № 2. С. 63–68.

References:

1. Civil Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine of March 18, 2004 No. 1618-IV. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2004. No. 40–41, 42. Art. 492 [in Ukrainian].
2. Gusev, O. (2018). Classification of electronic evidence in the civil process of Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law*. No. 8. Pp. 18–22 [in Ukrainian].
3. On electronic documents and electronic document management: Law of Ukraine of 22.05.2003 No. 851-IV. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2003. No. 36. Art. 275 [in Ukrainian].
4. On information: Law of Ukraine of October 2, 1992 No. 2657-XII. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1992. No. 48. Art. 650 [in Ukrainian].
5. On electronic trust services: Law of Ukraine of 05.10.2017 No. 2155-VIII. Information of the Verkhovna Rada. 2017. No. 45. Art. 400 [in Ukrainian].
6. Agreement on cooperation of the CIS member states in the creation, use and development of an interstate network of information and marketing centers for the promotion of goods and services on national markets dated 21.05.2010. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_m68#Text [in Ukrainian].
7. Pisarenko, A. Fixing the content of the webpage for the court. Electronic evidence in court. Retrieved from: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/189715_fiksatsiya-soderzhaniya-veb-stranitsy-dlya-suda-elektronnye-dokazatelstva-v-sude [in Russian].
8. Mysnyk, N. (2019). Electronic evidence in court: solving problems of proof or a field for falsifications. *Legal newspaper*. No. 19 (673). Retrieved from: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/elektronni-dokazi-v-sudivirishennya-problem-dokazuvannya-chi-pole-dlya-falsifikaciy.html> [in Ukrainian].
9. Decision of the Solomyansky District Court of Kyiv of March 13, 2019 in case No. 760/31110/18. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80519277> [in Ukrainian].
10. Decision of the Malynovsky District Court of Odessa of November 28, 2019 in case No. 521/3493/19. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86095944>. [in Ukrainian].
11. On approval of the Requirements to the data formats of electronic document management in public authorities: Order of the State Agency for e-Government of Ukraine dated September 7, 2018 No. 60. *Official Gazette of Ukraine*. 2018. No. 96. Art. 3191 [in Ukrainian].
12. Lumpova, T.I. (2005). Modern ideology of metadata representation in integrated statistical information systems. *Scientific Bulletin of DASOA*. No. 1. Pp. 76–85 [in Ukrainian].
13. Grebelsky, A. (2015). Electronic evidence in international commercial arbitration. *Law*. No. 10. Pp. 59–70. Retrieved from: https://gplaw.ru/pub/elektronnye-dokazatelstva-v-mezhdunarodnom-kommercheskom-arbitrazhe/#_ftnref19. [in Russian].
14. Decision of the Darnytskyi District Court of Kyiv of 28 October 2015 in case No. 752/6029/14. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53305781>.
15. On copyright and related rights: Law of Ukraine of 23.12.1993. Retrieved from 3792-XII. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 1994. No. 13. Art. 64 [in Ukrainian].
16. On distribution of copies of audiovisual works, phonograms, videograms, computer programs, databases: Law of Ukraine of March 23, 2000 No. 1587-III. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2000. No. 24. Art.183 [in Ukrainian].

17. On approval of standard forms of primary accounting of scientific and information activities and Instructions on the use and application of standard forms of primary accounting of scientific and information activities: order of the State Statistics Committee of Ukraine and the Ministry of Science and Technology of Ukraine dated 07.08.1998 No. 272/219. Official Gazette of Ukraine. 1998. No. 46. Art. 1705 [in Ukrainian].
18. Petrov, G.A., Tikhov, S.V., Yakovlev, V.P. (2015). Databases: a textbook. Sankt-Peterburg: SPbGTU RP, 74 p. [in Russian].
19. Decision of the Kyiv District Court of Odessa of 30.03.2020 in the case No. 947/3305/20. Retrieved from: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88513732>. [in Ukrainian].
20. Glashchenko, A.S. (2012). The concept and classification of electronic documents. Issues of economics and law. No. 9. Pp. 28–31 [in Russia].
21. Kalamaiko, A.Y. (2016). Electronic means of proof in civil proceedings: Dis. ... cand. jurid. sciences. Kharkiv. 242 p. [in Ukrainian].
22. Shelegov, Y.V., Shelegov, V.G. (2019). On the classification of electronic (digital) evidence. Forensics: Yesterday, Today, Tomorrow: A Collection of Scientific Papers. Irkutsk: VSI MVD Rossii, No. 2. S. 63–68 [in Russian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.3.2.46>

НОРМИ-ПРЕЗУМПЦІЇ СІМЕЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Віталій Чернега

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри підприємницького та корпоративного права

ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-9118-6562

Анотація. Стаття присвячується нормам-презумпціям сімейного права України. У роботі застосовуються як загальнонаукові, так і спеціально-юридичні методи наукового пізнання, зокрема: формально-логічний – під час розробки дефініції «норми-презумпції сімейного права», дослідження аналітичних матеріалів, окремих наукових положень; системно-функціональний – для формування системи презумпцій в сімейному праві, а також для визначення місця та значення норм-презумпцій сімейного права в механізмі правового регулювання сімейних відносин; логіко-семантичний – сприяє уточненню понятійно-категоріального апарату за предметом дослідження; технічно-юридичний – для моделювання пропозицій щодо вдосконалення сімейного законодавства України. У науковій праці надається авторське бачення поняття норм-презумпцій сімейного права, а також здійснюється спроба оновлення системи презумпцій у сімейному праві України. Доводиться, що в Сімейному кодексі України доцільно закріпити такі презумпції: правозгідності сімейно-правового договору, правозгідності правозгідності сімейно-правової домовленості, правозгідності удочеріння і правозгідності усиновлення.

Ключові слова: механізм правового регулювання сімейних відносин, презумпції в сімейному праві, презумпція правозгідності усиновлення, презумпція правозгідності шлюбу, презумпція правозгідності сімейно-правового договору, презумпція правозгідності сімейно-правової домовленості.

RULE OF PRESUMPTIONS OF FAMILY LAW OF UKRAINE

Vitalii Cherneha

Ph. D, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Business Law and Corporate Law

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-9118-6562

Abstract. The article is devoted to the rule of presumptions of family law of Ukraine. The work uses both general and special legal methods of scientific knowledge, in particular: formal-logical – during the development of the definition of rule of presumptions of family law, the study of analytical materials, certain scientific provisions; system-functional – to form a system of presumptions in family law, as well as to determine the place and meaning of rule presumptions of of family law in the mechanism of legal regulation of family relations; logical-semantic – helps to clarify the conceptual and categorical apparatus on the subject of research; technical and legal – to model proposals for improving family legal in Ukraine. The scientific work provides an author's vision of the concept of rule of presumptions of family law, as well as an attempt to update the system of presumptions in family law of Ukraine. It is proved that in the Family Code of Ukraine it is expedient to enshrine the following presumptions of legality: presumption of legitimacy family law agreement, presumption of legitimacy family law verbal arrangement, presumptions of legitimacy adoption.

Key words: mechanism of legal regulation of family relations, presumptions in family law, presumption of legitimacy of adoption, presumption of legitimacy of marriage, presumption of legitimacy of family law agreement, presumption of legitimacy of family law verbal arrangement.